

KÜRESELLEŞMENİN KENTLEŞME ETKİSİ: KÂĞITHANE’NİN SOSYO- MEKÂNSAL DEĞİŞİMİ

İrem Ece AKPINAR

ÖZ

Küreselleşme kavramı bugün her alanda çok çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Küreselleşme beraber sermayenin artması kentlerde de bazı düzenlemelerin olmasına ve kentlerin zaman içinde değişime neden olmaktadır. Geçmişten günümüze Kâğıthane Bölgesi incelendiği zaman sanayileşmenin bölge içinde yoğun olması nedeniyle hızlı nüfus artışı bölge içinde çarpık kentleşmenin hızlı bir şekilde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu çalışmanın amacı küreselleşme kentleşme üzerinde ki etkisi inceleyerek zaman içinde Kâğıthane de meydana gelen değişimi ortaya koymaya çalışmaktır.

Anahtar kavramlar: Çarpık kentleşme, Küreselleşme, Kent, Mekan, Kentleşme

Jel Kodu: N90,R00,L38.

IMPACT OF GLOBALIZATION URBANIZATION: KAĞITHANE SPATIAL SOCIAL CHANGE

ABSTRACT

The concept of globalization in allareastoday is one of the very highly debated topic. Globalization together to increase the capital in the city is also cause changes over time and the city to be some regulation. From past to present Kâğıthane District of rapid population growth in urban sprawl in there gion because of heavy in dustrialization has led to the concentration when examined in a quickway. The aim of this study globalization in Kâğıthane time examining the impact on urbanization is also working to reveal change soccurring.

Key words: distortedur banization, Globalization, Kent, actress, Urbanization

Jel Codes: N90,R00,L38.

GİRİŞ

Küreselleşme süreciyle beraber meydana gelen ekonomik, siyasi, kültürel değişimler kentlerin gelişiminde de değişimi beraberinde getirmiştir. Küreselleşme süreciyle 1980 yıllar da meydana gelen ekonomik değişiklikler kentlerde ekonomik ve siyasal alanda değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Sermayenin dünya üzerinde serbest dolaşımı, kentler de sosyo-kültürel alanda yeniden yapılanmalara ve ekonomik özelliklerin daha güçlü olduğu şehir yapılanması hız kazanmıştır. Kentlerin oluşum süreci insanoğlunun sanayinin gelişmesi sonucu nüfusun şehirde toplanması kent alanlarının gelişmesine kentlerin ekonomik kriterlerin yanı sıra kültürel ve sosyal gelişmeleri de beraberinde getirmiştir.

Kentlerin oluşumu insana, insanların doğası da birlikte yaşamaya dayalı olduğundan dolayı tarihsel süreç içerisinde kentler oluştukları amaçların dışında sürekli değişen anlamlara sahip olmuşlardır. Medeniyet kentlerle başlamış kültür ve sanat kentlerle gelişmiş ve insanlar benliklerini kentlerle kazanmış ve benliklerini kentlere kazımışlardır. İstanbul kent tarihi ile ilgili araştırmaları 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra oluşmaya başlamış 1950 - 1980 yılları arasında kent içi ve dışı göçlerle beraber Kâğıthane ilçesi göç, sanayileşme ve gecekondulaşma ile beraber İstanbul'un en kalabalık ilçelerinden biri haline gelmiştir. Hızlı nüfus artışıyla beraber ilçe içinde gecekondu mahalleri ile çevrelenmiş plansız, denetimsiz, altyapısız bir sanayi bölgesi oluşmuştur. Plansız kentlerle beraberinde göç olgusunu oluşturmuş mahallerde içinde çarpık kentleşme olgusu giderek hız kazanmıştır.

Ele almış olduğumuz makalenin de temel konusunu Kâğıthane ilçesinin toplumsal tarihi, sosyal, mekânsal, ekonomik süreç içerisinde sanayileşme ile beraber sosyo mekânsal inşasında Yahya Kemal Mahallesi dönüşümü kentsel mekân çerçevesinde anlatılmaya çalışacaktır. Kağıthane Belediyesin arşiv elde edilen verilerle ve yapılan mülakat görüşmeleri çerçevesinde ele alınacaktır.

1.KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Küreselleşme kavramı geniş bir literatür sahip olmakla birlikte bugün sosyal bilimler alanında en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Küreselleşme Kavramın henüz tanımlanamamakla birlikte literatür taraması yapıldığında bir çok farklı kavramı içinde barındırdığı ve farklı yaklaşımların olduğunu söyleyebilmekteyiz. Böylece küreselleşme kavramı uluslararası ilişkiler alanı başta olmak üzere, sosyoloji, tarih, coğrafya, mimarlık, ekonomi ve birçok alanda tanımlanmaya çalışılan geniş bir kavramdır (Topal, 2003, s. 41). Küreselleşme kavramı aslında dünya sisteminde meydana gelen değişim ve dönüşümleri temsil etmektedir. Küreselleşme kavramında ki küre kelimesi dünyayı temsil ederken, süreç aslında içinde yaşadığımız dünya da meydana gelen olaylar bütünüdür. Küreselleşme kavramı kimi düşünürre göre aslında hayatımızda var olan bir kavramken kimi düşünürre göre 1800'lerden kapitalizm sermaye hâkim olmasıyla ortaya çıkan güç unsurudur. Küreselleşme lokal ve global arasındaki konjektürel etkileşimler arasındaki ilişkiler bütünüdür. Küreselleşme benzersiz, belli bir tanımı olmayan yepyeni parapetleri içinde oluşturulan bir olgu olarak günümüzde bize sunulmaktadır. İçinde yaşadığımız dünyayı önce kendi zihnimize parçalıyoruz. Bugün içinde yaşadığımız dünyayı anlamak ve tanımlamak için karşımıza çıkan en önemli değişkenlerin başında küreselleşme olgusu karşımıza çıkmaktadır. Bu belirsizlikler içerisinde küreselleşmenin farklı tanımlarına yer verilmeye çalışacaktır.

Küreselleşme olgusunun yeni bir kavram olup olmadığı sorusunun cevabı küreselleşme olgusuna hangi açılardan baktığımızla ilgilidir. Küreselleşme kavramı içinde yaşadığımız dünya da meydana gelen değişimleri modernizene ederek, fenomen dünyanın dönüşüm ve gelişimini temsil etmektedir (Ulusal, 2014, s. 17). İngilizce “global” kelimesinde türemiş olup içinde yaşadığımız “yer yüre” anlamına gelmektedir (Başkaya, 2005, s. 327). (TDK, 2004) göre küreselleşme “Uluslararası düzlemde yaygınlaşmış iktisadi etkinliklerin işlevsel anlamda birbirlerine eklenmesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Yaşadığımız yer küre de insanlar arasında ki ekonomik, sosyal, kültürel, hukuki ve coğrafya üzerinde ki etkileşimin artması ülkelerin ve devletlerin birbiriyle karşılıklı ilişkiler bütünü oluşturmaktadır (Giddens, 1991, s. 5). Özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte, küreselleşen dünya da ülkeler arasında ki iletişim artmakta ve küreselleşme kavramı karmaşık bir süreç haline

dönüşmektedir. Küreselleşme kavramıyla beraber geleneksel özellikler yerine yerelleşmenin arttığı, modernleşmenin hâkim olduğu karşılıklı bağımlılık ilişkisinin teknoloji ile beraber benimsendiği bir süreç başlamıştır. Giddens toplumsal ilişkilerin zaman içerisinde yoğunlaşarak, bölgesel ve yerel ilişkiler de bireylerle ön plana çıkmaktadır. Geleneksel toplumda zaman içinde uzaklaşarak kapitalizmin sermaye artışın devletler üzerinde ki etkisini bölgesel-kültürel kimliğin güçlenmesi şeklinde tanımlamaktadır. Küreselleşme sürecin aslında modernleşme sürecinden doğduğunu ve küresel değişim ve dönüşüm insanlar üzerinde “öteki” “bireycilik” etkilerine neden olduğunu savunmaktadır(Giddens, 1991, s. 10).Küresel değişim ve dönüşüm sonucunda ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik gelişmelerde ki karşılıklı ilişkilerin birbirlerini etkilemesi olarak tanımlamaktadır. Küreselleşme süreciyle beraber kapitalizminin artması sonucunda meydana gelen sermaye artışı ekonomik ve sosyal alanlar da yereli de etkilemektedir. Toplumsal ilişkilerde meydana gelen değişiklikler belirli bir coğrafı üzerinde yeni dönüşümlere uğrarken mekân kavramı yeniden şekillenmektedir.(Giddens & Hutton, 2000, s. 168). Robertson ise küreselleşme sürecini Giddens gibi karmaşık ve toplumsal bir süreç olarak tanımlarken aynı zamanda modernizemin bir sonucu olmadığını bireyliğin bir sonucu olduğunu savunmaktadır(Balcı, 2006, s. 12). Aynı zamanda küreselleşme sürecini aslında “Avrupa merkeziliğine” karşı çıkarak, sosyo-kültürel bir süreç olduğunu savunan Dirlik, modernleşme- küreselleşme arasında ki ilişkinin siyasal bir güç meydana geldiğini savunmaktadır(Torun, 2012, s. 38).Robertson ve Harvey küreselleşme sürecini dünyanın mekânsal olarak daha küçük ölçeğe dönüşümü olarak savunurken, toplumsal süreçlerde temelde mekânların dönüşümünü inceleyen karmaşık ideolojik süreçlerdir(Harvey, 2015, s. 45) . Harvey Küreselleşme sürecini aslında “Zaman/mekân sıkışması” 1 şeklinde tanımlarken, toplumlar arası ilişkileri birbirine yakınlığı savunmaktadır. Küreselleşme süreciyle beraber zaman ve mekânda meydana gelen değişiklikler sermayenin yükselişi ile beraber “yapısal uyum” içerisinde kolektif değerler kazanarak zaman ve mekânın kavramlarının farklılaşmasına neden olmaktadır(Torun, 2012, s. 25). Harvey’e göre küreselleşme süreci sınıfsal mücadelenin sermaye mekânına karşı yaşandığı kapitalist iç çekişmelerin mekân üzerinde yaşandığı ekonomik ve politik bir oluşum sürecidir(Harvey, 2016, s. 31)Toplumsal ilişkiler de mekân yeniden şekillenmesi sonucunda, teknolojinin hız kazanmasıyla beraber coğrafya da farklılaşmaya başlamaktadır. Böylece artık dünya haritası bir bütün olarak değerlendirmeye başlayarak, dünyanın bir bütün olarak dönüşüme uğradığı yeni bir mekân düzenlenmesine doğru doğru hareket ediyoruz(Arslanel & Hamdemir, 2007, s. 15).Pieterse ise küreselleşme “kolektif karşılıklı bağımlılık” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak küreselleşme kavramı siyasi bir süreç olmanın dışında aslında devletlerin birbirleriyle ekonomik, sosyal, kültürel alandaki ilişkileri olarak tanımlanabilir. Bu süreçte kolektif üzerinden tartışmalara neden olurken, kapitalizm, eşitsizlik, güç, kalkınma, çevre bilim, kültür, toplumsal cinsiyet, kimlik, nüfus kavramı değişime uğrayarak ülkelerin çatışmasına neden olabilmektedir. Küreselleşme süreciyle beraber ülke sınırları ortadan kalkarken, ulus devletinin ve uluslararası siyasetin döneminden bir paradigma değişime uğramasıdır (Pieterse, 2009, s. 12).

1980 dönemde genel olarak tanımlanan küreselleşme süreci Amerikan basında yer aldığı” ABD politika yapıcılarının, New York yönetim kurullarının ve Wall Street Journal, Economist’in sayfalarında karar almasüreçlerinde rol aldığını (Pieterse, 2009, s. 20) aynı zamanda Fridman’ a göre Amerikan Hegemonyası olarak tanımlandığını söyleyebiliriz(Friedman, 2000, s. 25). Fridman ikinci dünya savaşından sonra Amerika’nın ülkeler üzerinde ki ekonomik güç olarak görüldüğünü ve Amerika yaşayan halkın bu süreçte önemli bir şekilde rol oynadığını savunmaktadır(Aydemir, Silinir, & Kaplan, 2012, s. 1016). Aynı zamandaFridman küreselleşme sürecini, global ekonomik ilişkiler üzerinde değerlendirirken(Topal, 2003, s. 43), kapitalizm sermayenin dünya üzerinde ki yarışını mekânsal düzlem üzerinden değerlendirmektedir(Durusoy, 2009, s. 369).Küreselleşmenin dünya üzerinde homojenliğini savunan (Albrow, 2008, s. 18)dünya da küçülmeden dolayı ki tüm vatandaşların birleştiren bir süreç olarak değerlendirmektedir. Küreselleşme süreciyle beraber teknolojinin gelişmesi yeni politikalar geliştirilerek, siyasal alanda küresel sorunların çözülme sürecidir. Baumanise; küreselleşme sürecini ulus devletin sınırların ortadan kalkarak bireylerin daha özgür yaşamsal alanlarını ifade ederken aynı zamanda homojenliğin artmasıyla beraber “yerelleşme”

---

¹Zaman/mekân sıkışması (time/spacecompression): Bu terimi ilk kullanan David Harvey olmuştur. Bakınız (Harvey, Postmoderliğin Durumu, 2014)

mekân sabitleme süreci olarak görmektedir(Bauman, 2014, s. 12).Castells ise küreselleşmenin yeni bir süreç olduğunu ifade ederken aynı zamanda ekonomik ve politik açıdan kapitalizmin yeniden şekillenmesi olduğunu ileri sürmektedir. Kapitalizmle beraber sermayenin artması zaman içerisinde işgücü piyasasını yeniden şekillendirerek iktidarların deneyimleri çerçevesinde yeni argümanların gelişme sürecidir(Castells, 2008, s. 30).

Küreselleşme ile birlikte kent, kapitalizm açısından değişime uğramış ve sermayenin yeniden üretiminin mekânı haline gelmiştir. Kentlerde sermayenin artması kentleri yeni birere cazibe merkezlerine dönüştürken, bölgesel farklılıkların oluşuna neden olmaktadır.Böylece kentlerin özgünlükleri yeniden tartışılırken; “Yarışan Kentler”, “Yönetişim”, “Bilgi Toplumu” kavramları ortaya çıkmıştır(Sert, Karpuz, & Akgün, 2002, s. 104). Marshall McLuhan küreselleşme sürecini “küresel köy” tanımlarken;küreselleşme süreciyle beraber kitle iletişim araçların toplum içinde hızlı kullanılması nedeniyle dünyanın küresel bir köye dönüşeceğini savunmaktadır(Balcı, 2006, s. 27). Ohmae ise küreselleşmeyi “sınır-aşan medeniyet” açılması ve sınırların ortadan kalkması olarak tanımlamaktadır.

Küreselleşme kavramı çok geniş bir kavram olup yukarıda ki tartışmalar da belli düşünürlerin küreselleşme tanımlarına yer verilerek, küreselleşmenin aslında ekonomik, sosyal, siyasi bir süreç olduğunu ve bu süreçte belli çözümlenmelerin yaşandığını söyleyebilir. Küreselleşme kavramı dünya da meydana gelen ulusal ve uluslararası yaşanan süreçler de ki ekonomik, bölgesel, yerel katılımların coğrafya üzerinde siyasi bir etkisi bırakmasıdır.(Zengingönül, 2005, s. 90). Küreselleşme beraber meydana gelen siyasi, ekonomik, sosyal, ekolojik, kültürel farklılıklar coğrafyayı etkileyerek içinde yaşadığımız yer küre de meydana gelen olumlu olumsuz değişim ve dönüşümlerin stratejik olarak devletlerin uygulamış oldukları politikalar şeklinde tanımlanabilmektedir. Modern dünya da bizim pratiklerimizi, deneyimlerimizi, siyasi, sosyal, ekonomik kaderlerimizi beraber yaşadığımız içinde yaşadığımız çevrenin kaderini beraber paylaştığımız yaşadığımız dünyada da bizi birbirine bağlayan çeşitli bağlantıların tümüdür küreselleşme.Bu bağlamda küreselleşme sürecinde kentlerde meydana gelen değişiklikler anlatılmaya çalışılacaktır.

1.1. Kent ve Kentleşme İlişkisi

Türk Dil Kurumunda kentleşme ; “*Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi, Tarım dışı etkinliklere, özellikle işleyim ve hizmet etkinliklerine dayalı, 10.000 den daha kalabalık nüfuslu yerleşme yeri*”(TDK, 2004) şeklinde tanımlanmaktadır. Bir bölgenin kent olarak tanımlanabilmesi için TDK'nin tanımına göre; nüfusun büyük bir bölümün ticaretle uğraşması gerekmektedir aynı zamanda bölge tarımsal etkinliklerin dışında olması gerekmektedir(Şahin, Kentleşme Politikası, 2013, s. 4). Kent kavramı daha geçmiş dönemlerde “cite,polis,medine” anlamlarına gelmektedir. Batı topluluklarında ise ; “ville,city,urban” anlamlarıyla günümüzde kullanılmaktadır. Kent kavramı sosyal alanda meydana gelen değişikliklerin yeni ve farklı yerleşim yerlerin oluşum sürecidir(Karaman Z. T., 2008, s. 6). Avrupa Kentsel şartında’ da kent kavramı cittal ve ciudad anlamına gelirken, tarihi ve mekânsal olarak insanların buldukları, toplumsal mekanın çekirdeği olarak tanımlanmaktadır(YerelNet, 2008). Kent kavramı toplumsal ilişkilerin yaşandığı fiziksel, sosyal ve ekonomik kültürel özellikleri geçmişten günümüze taşıyan “yaşam alanı” olarak tanımlanmaktadır. Birçok kent tanımı olmakla birlikte aşağıda paragrafta geçmiş düşünürlerin kent tanımlarına yer verilmiştir:

Aristo kenti insanların sosyal, ekonomik, kültürel alanda daha iyi bir yaşam alanı olarak tanımlarken, Smith; kentlerin aslında endüstriyel ve ticaretin yapılabileceği alanlar olarak tanımlarken, Haldun ise kentlerin kentleşme sürecinde en önemli fonksiyonların başında endüstriyel faaliyetlerin olması gerektiğini savunmaktadır(Karaman Z. T., 2008, s. 6).(Keleş, 2015, s. 109)’ göre kent belli bir bölge de kalan ve yönetsel örgüt sınırları içerisinde bulunan mekânlardır. Kent belli sınırlar içinde meydana gelen ekonomik, politik, siyasi ve sosyal olayları içine alırken aynı zamanda hukuki, iktisadi alanlarında birbirleriyle olan ilişkiler bütünüdür(Güler, 2011, s. 60). Harvey kenti sermaye birikimi olarak ele alırken, toplum tarafından meydana gelen atık ürünün, coğrafi faktörlerle birlikte yeniden ortaya çıkarılması ve biçimlendirilmesidir. Yazara göre kent kavramı, talep-üretim alanını olarak

görülmektedir. Küreselleşme süreciyle beraber teknolojinin toplum tarafından hızlı bir şekilde kullanılması, kentlerin yeniden inşa edilmesine neden olmaktadır. Kent kavramı toplumda meydana gelen belirli iş bölümlerinde meydana gelen üretim tarzının hiyerarşik düzende ki yaşamsal çelişkilerin bütünüdür (Harvey, 2014, s. 2000). Weber kenti bir Pazar yeri olarak tanımlarken, üretici ve tüketicilerin haklarının güvence altına alındığı ve hukuk düzenin yansıtıldığı bağımsız yaşam alanlarıdır. Weber kette yaşayan hemşerilerin yaşamların ticarete kazandıklarını ve kent ekonomik gücünün ticarete dayalı olduğunu benimsemektedir. Wirt ise kenti; “Toplumsal bakımından benzerlik göstermeyen bireylerin oluşturduğu, göreceli olarak geniş, yoğun nüfuslu ve mekanda süreklilik niteliği olan yerleşmedir.” şeklinde tanımlamaktadır.(Şehirplancılığı, 2013). Bu tanımlarla birlikte yerleşim yerine kent diyebilmemiz için aşağıdaki özelliklere sahip olunması gerekmektedir:

1. Belli bir nüfus sahip olması,
2. Tarımsal üretimden ayrı olarak, sanayileşmenin gelişmiş olması,
3. Fiziki ve Beşeri olarak altyapı faaliyetlerin gelişmiş olması ,
4. Yönetişim ilkesin gelişmiş olması ve ulus alanda değerlerin bölge içinde artmış olması,
5. Hemşerilik ilkesin benimsenerek, yerelde katılımın artmış olması (Gökulu, 2010, s. 213).

Şeklinde özellikler gerekmektedir.

Kent kavramını bir mekan birimi olarak tanımlayan Bookchin, kentin insan ilişkilerinin kutuplaşmasından meydana gelen ve politik ilişkileri tarihsel olarak gelişimi olarak değerlendiren, aynı zamanda kültürel kaynaşmaların yaşandığı mekanlar olarak değerlendirmektedir.(Bookchin, 2014, s. 25). Kent kavramı aslında küreselleşme süreciyle beraber mekânın farklılaşması şeklinde de tanımlanabilmektedir.“ Kent, Farklıkların Mekânadır”² Şeklinde tanımlamada mekân kavranın yeniden sorgulanmaktadır. Küreselleşme beraber kentlerin ekonomik, sosyal özellikleri mekân üzerinde belli bir yarış içerisinde siyasal özerklikler kazanmaya başlamıştır. Kentler, göç, sanayileşme, savaş ve afet gibi nedenlerle ortaya çıkan yeni yerleşim yerlerin oluşmaya başlamıştır. Kentler de meydan gelen sermaye akışlarıyla birlikte yeni yerleşim yerlerin ortaya çıkmış ve nüfus dağılımında eşitsizlerin oluşuna neden olabilmektedir. Kentlerin büyümesi hem ekonomik hem sosyal hem de kültürel birçok problemi beraberinde getirmiştir.(Yıldırım, 2014, s. 27). Medeniyet kentlerle başlamış kültür ve sanat kentlerle gelişmiş ve insanlar benliklerini kentlerle kazanmış ve benliklerini kentlere kazımışlardır. Öyle ki kentler kuşakların yaşam alanı olmakla birlikte kendinden önceki kuşakların da geleceğe taşıyıcısı olarak mekânların şekillenmesine neden olabilmektedirler. . Kentleşme, kentli olmaktır; davranışlarla ilişkili sosyo-psikolojik içerikli bir olgudur. Kentleşme kavramı da; *kentlerde meydana gelen sosyal, sosyal, ekonomik, kültürel, demografik ve hukuksal özellikleriyle kırsal alanlardan farklı, tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, üretim, dağıtım ve denetim işlevlerinin toplandığı, toplumsal farklılaşma, mesleki uzmanlaşma ve hareketliliğin görüldüğü insan yerleşmeleridir*(Keleş, Kentleşme Politikası, 2015, s. 35). Kentleşme sanayileşme ile başlamış olup, sanayileşmenin ekonomik alanda meydana gelen gelişmeler sonucunda toplum içerisinde ki hemşerilerin arasında ki örgütlenme ve iş bölümünden doğmuştur. Kentleşme zaman içinde değişmelere uğrayarak, iktidar ilişkilerin yaşandığı en geniş alanlar haline gelmişlerdir. Yaşanılan değişimler sonucunda kentler toplumsal gelişmişlik düzeyini yansıtarak, kentlerde özgün değişikliklere neden olmuşlardır.

Kentlilik olgusu, kentte yaşıyor olmaktan öte, kenti kavrama ve kente dair aidiyet duygusu geliştirme ile ilintilidir. Kentler mekân olmalarının ötesinde; tarihsel, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal vb. kimlikleri bir arada bünyelerinde barındıran yerleşim birimleridir(Kaypak, 2014, s. 347)Bu nedenle, “neresi kenttir” sorusuna; tek bir unsura bağlı kalmadan, birden fazla unsuru dikkate alarak karşılık verme yoluna gidilmektedir.

Kentsel hakları tanımlayan uluslararası bir belge olan Avrupa Konseyi’nce kabul edilen 1992 tarihli “Avrupa Kentsel Şartı”na göre, 2008’de “Avrupa Kentsel Şartı-2” adıyla kabul edilen belge ise, “Kentler kentlilerindir” ana ilkesinden hareketle kentli haklarına vurgu yapmaktadır. Avrupa Kentsel

²(Şahin, Kentleşme Politikası, 2013) şeklinde kenti tanımlarken, farklılaşmanın “kent” tanımı yapılmasında zorluklara neden olduğunu aynı zamanda homojenliğine neden olabileceğini ifade etmektedir. Bakınız : s.7-13

şartı temel olarak yerel düzeyde kent politikaların geliştirilmesi ve iyi bir yaşam felsefesiyle oluşturularak, kentte yaşayan tüm hemşerilerin iş birliği içinde olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Yerel hizmetlerin kentli hakları çerçevesinde gerçekleştirilebilmesi, ancak kadını ve erkeği ile tüm kentlilerin isteklerinin ve gereksinmelerinin demokratik ve katılımcı süreçlerle belirlenmesi ve yerel yönetimlerin işlevlerini buna uygun olarak yerine getirmesine bağlıdır.(Tokman, 2008)

Yaşadığımız kendi daha iyi anlaşabilmek için kent sorunları tartışabilmemiz kentler de meydana gelen değişiklikleri gözlemleyebilmemiz gerekmektedir. Yaşadığı toplumda kendini haklarını keşif etmesi ve özgürce ifade etmeye başladığı günümüzde kentleşme hareketleri kentleşme hareketleri, sosyal, ekonomik ve mekânsal açılardan kadına yeni olanaklar sağlamakta, aile, din ve siyasi kanaatler üzerinde etkili olduğu bilinmektedir.

1.2- Küreselleşme ve Kentleşme- Mekân Arasındaki İlişkisi

1970'lerden itibaren kentlerde hızlı yaşanan değişim ve dönüşümler 1980 yıllar da itibaren ekonomik, sosyal, kültürel alanda yeniden bir değişim sürecine girmiştir. Kapitalist sistemin, küreselleşme süreciyle beraber ortaya çıkan sermaye artışı kentlerde ekonomik, sosyal değişiklikler yaşanmaya başlamıştır(Tümtaş, 2012, s. 45). 1980 yıllarda ikinci dünya savaşından sonra kapitalist liberal politikaların kentler içerisinde gelişimi sanayileşmenin hız kazanmasıyla beraber tüketimin kentler de artması, kentler de kentleri ekonomik gelişmelerin artmasına neden olmaktadır(Keleş, 2015, s. 20).

Küreselleşme süreciyle beraber zaman ve mekân kavramı arasında ki ilişki ortaya çıkarak kentler de mekân yeniden sorgulanmaya başlamıştır. Küreselleşme kavramı yerel, sosyal, siyasal ve kültürel ilişkilerin birbirleriyle ekonomik stratejileriyle bir bütünüdür. Küreselleşme olgusu tahlil edilirken, bu farklı boyutların dikkate alınması gerekmektedir.Harvey' zaman ve mekân sıkışmasına tanımlanmasında teknolojinin artmasıyla beraber ekonomik-politik yapılanmalar mekânın toplum içinde şekillenmesine neden olmuştur (Harvey, 1997, s. 293). Harvey ekonomik- sosyal yapılar da meydana gelen değişiklikler toplumun ideolojik yapısını yansıtmaktadır. Küreselleşme süreciyle beraber neoliberal ekonomilerin kentler de meydana getirdikleri finans sektöründe ki politikalar mekân üzerinde kültürel ve siyasal çatışmaları da yansıtmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte kent, kapitalizm açısından değişime uğramış ve sermayenin yeniden üretiminin mekânı haline gelmiştir. Kentlerde yeni yükselen kavram sermaye olmuş ve kentler sermayenin cazibe merkezleri haline gelmiştir. Bu şekilde gelişen küreselleşme sonrası ortaya çıkan algıda, cazibe merkezi olma arayışında kimlik kavramının kentler açısından ön plana çıkışı, kentlerin özgünlüğünü gündeme getirmiştir (Uyan,2008:27). Bu bağlamda yukarıda bahsedildiği gibi, küreselleşme kapsamında kentleri temsil eden Dünya Kentleri ve Küresel Kentler yaklaşımları ortaya çıkarak dünya da kentlerin nasıl olması gerektiği tartışılırken kentsel mekan ülkeler arası bir yarış haline gelmektedir(Sassen,1991:2001). Sassen'ın küresel kent tanımlaması, üretimin kentler de yayılmasına ve böylece ulusal şirketlerin yönetim alanlarında rekabetin artmasına neden olmaktadır. Sassen kentleri 1-10 kadar çeşitli değerlerde numaralanırken aynı zamanda New York, Paris, Tokyo,

Londra gibi kentlerde özgün bir kentleşme modeli olarak görmektedir.İngiltere'de faaliyet gösteren bir araştırma kuruluşu olan 'Küreselleşme ve Dünya Şehirleri' (Globalization and World Cities, GaWC) bünyesinde 2000'lerin başından itibaren geliştirilen yeni bir araştırma kavramı şehirlerin ne düzeyde 'küresel' olduğunu ölçüyor. Böylece günümüzde Küresel Şehir, Bölgesel Şehir, Dünya Şehir ve uluslararası şehir kavramlarına yol açmıştır. Küreselleşme olgusu şehirlere yeni ekonomik, siyasi ve kültürel roller yüklerken, bir yandan şehirlerarası rekabetin hızlanmasına ve bölgelerin sadece şehir olarak alınmasında rol oynuyor. İngiliz Profesör Peter J. Taylor, 1998 yılında küresel kentleri analiz ettiği "Dünya Şehirler Ağı" kitabında çok uluslu şirketlerin kentlerdeki konumlanmalarını baz alarak bu şehirler arasındaki ağ ilişkilerini anlamlandırmaya çalışarak bir kategorizasyon oluşturmuştur(Sarioğlu, 2005, s. 77)Temelde, alfa, beta ve gama isimleri vererek, kentleri sınıflandıran Taylor, ilerleyen yıllarda tekrarladığı çalışmalarıyla, üç ana göstergenin altında yeni alt kategoriler oluşturmuştur. Bu listede Londra, Paris, New York ve Tokyo alfa kentlerinin zirvesinde yer alırken, İstanbul, Miami, Münih, Montreal gibi kentlerle gama kentlerinin en alt tabakasında yer almaktadır. Böylece küresel kentler de ekonomik, sosyal, siyasal alanda küresel

şirketlerin rakip olarak görüldüğü yeni teknoloji, kültürel, siyasal mekânlar oluşturulmaya çalışılmaktadır.(Tasam, 2006)

Küresel ölçekte merkezi konum sermaye birikimiyle beraber yeniden şekillenerek küreselleşen dünya ekonomisiyle beraber kentlerde ki sermaye mekanı ideolojilerle değişime ve dönüşüme uğraya başlamıştır. Lefebri'nin formüle ettiği kentsel mekan meydana gelen üretim içinde yaşanan toplumda zihinsel ve sosyal boyutlarda yeniden biçimlenmeye başlamaktadır (YerTutucu1).Sermaye birikimin hızlanmasıyla beraber, sermaye kentsel mekandan ayrılarak global düzeyde kentleşme üzerinde sermaye mekanların yaşandığı ideolojik mekanlar haline gelmektedir. Kentleşme kavramı da tüm bu süreçte bir toplumun ekonomik, sosyal hayatında yaşanan değişimlerin insan davranış ve ilişkilerine yansımaları sürecidir (Keleş,2015:35). Böyle de küreselleşme süreciyle ekonomi de meydana gelen değişimler iktidar ilişkilerinin birbirleriyle olan ilişkileriyle mekâna ve kentlere yansımaktadır.

Küreselleşme süreciyle beraber kentlerin birbirleriyle yarış halinde olması mekân üzerinde benzeşmelere yol açarken aynı zamanda kurucu aktörlerin politik mekânında bir yarışa neden olmaktadır. Bu alanda Lefebvre'nin geliştirdiği somut ve soyut mekân kavramı yeniden önem kazanırken aynı zamanda kapitalizm mekâna nasıl etki ettiği ve mekânın kendi içinde ki siyasal dinamiklerine dikkat çekmektedir(Lefebvre:2002:121). Öyküsü anlatılmayan kent kaybolunurken aynı zamanda yıkılmaya maruz kalmaktadır. Harvey'in dediği gibi şehirlerde mekânsal biçimler toplumsal süreçleri içerdiği gibi, toplumsal süreçlerde temelde mekânların dönüşümünü inceleyen karmaşık ideolojik süreçlerdir(Harvey, 2015, s. 45).Berman "Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor" adlı kitabında küreselleşme süreciyle beraber dünya küçülse bile içinde yaşadığımız coğrafya' da mekan fiziksel, beşeri olarak değişime başlamıştır(Berman, 2003, s. 53).Bu bağlamda Kâğıthane Bölgesin sosyo-mekânsal değişimi incelenmeye çalışılacaktır.

2.KÂĞITHANE'NİN SOSYO-MEKANSAL DEĞİŞİMİ

Kâğıthane yerleşim yerinin tarihi incelendiğinde Roma dönemiyle başlayıp Osmanlı Lale Devrine kadar uzanan bir tarihi kültüre sahiptir. Bu süreç içerisinde Osmanlı'nın Batılılaşması Cumhuriyetle beraber çağdaşlaşma olarak adlandırılan sosyo- kültürel değişim şehrin mekânsala bir değişim içerisine sokmuştur. Kâğıthane'nin sosyo-mekansal değişimini bir kaç başlık altında sıralayabiliriz.

2.1.Nüfus Hareketleri

1950 yılında İstanbul'un aldığı kitlesel göçler sonucunda Kâğıthane nüfusu artmıştır. Bu dönemde kırsal alanda geçinme zorluğu ve kentlerde kurulan yeni sanayi tesisleri kırdan kentte doğru göçü hızlandırmıştır. Kâğıthane bölgesinin o dönemde tarım arazileri ve dereleri ile İstanbul'un sanayi üretimine yer seçmesini, bu bölgeye hızlı sanayileşmeye önemli bir etken oluşturmuştur. 1957 yılında Dolmabahçe'deki Havagazı Fabrikasının kapatılıp Kâğıthane bölgesine taşınması ile beraber oradaki işçiler fabrika çevresine gecekondular yaparak Talatpaşa Mahallesini oluşturmaya başladılar. 1977 - 1878 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus savaşında İstanbul'a Balkanlardan hem Kafkaslardan gelen nüfusun büyük bir kısmı Kâğıthane ilçesine yerleşmiştir. Göç neden nüfusun büyük çoğunluğu bölge içinde tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. 1950'li yıllarda Balkan göçlerinin hızlanması Kâğıthane içine yapılan Göçmen Konutların artmasına neden olmuştur. Aynı mahalle içinde kültürel ve ekonomik bir ayrımın da oluşmasına neden olmuştur. 1980'li yıllarda Yugoslavya'da yaşanan göç dalgası ile beraber bölge içinde hızlı sanayileşme yeni fabrikaların kurulması gecekonduların hız kazanmıştır. Kâğıthane ilçesinde sanayileşmenin hız kazanması imarsız arazilerde kurulan ve şehir planlarının dışında olan bu yerleşme yerlerinin sayısının artması "çarpık kentleşmenin oluşmasına neden olmuştur.

2.2-Bölge İçinde Sanayileşmenin Hız Kazanması

1950 yılından itibaren Kâğıthane ilçesinde saçaklanma şeklinde plansız ve düzensiz olarak gelişen sanayileşmenin önüne geçmek adına çeşitli planlama çalışmaları yapılmıştır. Saçaklanma planı Kâğıthane ilçesi içerisinde pek uygulanamamıştır. İstanbul'un ilk planı 1937 yılında İstanbul Belediyesi Tarafından yapılan İstanbul Nazım Planıdır. 1954 yılında Beyoğlu Nazım Planı İstanbul'un Kâğıthane ilçesini etkileyen ilk plandır. 1955 yılında hazırlanan plana göre Haliçte 'ki sanayi gelişimi kısmen dondurulmuş, Topkapı, Rami ve Levent'te yeni sanayi alanları ilan edilmiştir. Bu bölgelerdeki

konut artışları daha ucuz ve kontrolsüz yerleşim alanlarına yol açmıştır. 1970 yıllarda Kâğıthane içerisinde pek çok gecekondu tipi mahaller yaygınlaşmıştır. Gecekondu mahallerin artması nedeniyle ilçe içerisinde altyapı eksikleri hâkim olmuş kağıt, lastik, kömür çelik fabrikaları kurulmuştur. 1970 yılına doğru fabrikaların hızlanmasıyla sanayileşme ilçe içinde giderek artmıştır. 1973 yılında Kâğıthane İmar Planı Araştırma Raporunda yer alan karara göre; sanayi tesislerin kurulması ve bu sanayi tesislerinin geliştirilmesi bölge içerisinde durdurulmuştur. 1973 Kâğıthane İmar Planı Araştırma Raporuna göre; 1990 nüfus 140.000'dir. Fakat 1973 İmar Planda Nüfus tahmini yenilenerek 180.000 kişi olacağı tahmin edilmiştir. 1980 yıllarında planlama çalışmaları ile beraber 1970'li yıllarda Kâğıthane Deresi çevresinde yer alan sanayi fabrikalarının kaldırılıp bu bölgeye yeşil alan olarak planlaması kararı alınmıştır. Bu bölgedeki sanayi alanları ve gecekondu yapılanması ilçenin dışına Sanayi Bölgesi adı altında toplanacak böylece şehir içi hızlı nüfus artışının durdurulması hedef alınmaktaydı. 1980 yıllarda kent merkezinde kalmış olan sanayi alanları ile ilgili planlar 2000 yılından itibaren yeni nazım planları ile Kâğıthane bölgesi ticaret ve hizmet sektörüne geçiş olarak değerlendirilmiş sanayi alanların bir kısmının yer değiştirilmesi ve yeni bir planlama süreci oluşturulmaya başlanmıştır. 1950-2000 yıllarına kadar Kağıthane saçaklanma biçimde gelişen sanayiler, geniş sanayi arazilere sahip oluşu nedeniyle bölgenin hızlı göç alması bu düzensiz gelişmeyi kontrol altına almaya çalışan planlama süreçleri ile, yeni kentsel yatırım ve hizmetler sektörü için bir cazibe alanına gelmektedir. Sosyo-mekânsal yapının oluşum aşamasında kentli işçi sınıfının arasındaki ilişki zaman içerisinde genişleyerek gecekondu mahallerin oluşmasına ve bölge içerisinde giderek genişleyen yaşam-çalışma kültürünün bir arada bulunmasına hızlı kentleşme ve yeni göçün bir çekim merkezi olmuştur.

2.3-Kabadayılar

Kâğıthane'nin 1950'li yıllardan günümüze kadar sosyo-mekânsal dönüşümün en önemli parçası o dönemde ilçe içinde önemli bir karar verme mekanizması olarak kabul gören Kabadayılardır. Gecekondulaşmanın hız kazandığı bu süreçte yerel halk arazi üzerinde ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümünde kabadayılar danışıyor ve arazilerin paylaşımına karar veriliyordu. Anlaşmazlıklar karşından yerel otoritere değil yerel güç odaklarına başvuruluyor ilçe içerisinde gecekondulaşmaya bu şekilde karar veriliyordu. Örneğin; fabrika ve çevresine işlerin yerleşimine ve burada yaşamlarını sürdürmelerine fabrika sahipleri karşı çıkarken o dönemde kabadayılar tarafından durduruluyor çevre içerisinde fabrika atıklarının o bölgeye göç edenler tarafından zarar görmesini engelleniyordu. Aynı zamanda bu dönemde gecekondu mahalleri açık arazi şeklide kabadayılar tarafından zengin iş adamlarına satılıyor bölge içinde yerel otoriter engelleniyordu. Bölge içinde caddelere Kabadayıların isimleri, soy isimleri veriliyordu. Yerel otoriteler o dönemde güçsüz bırakılıyordu.

3.KAĞITAHANE EKONOMİK SÜREÇ VE SANAYİLEŞME

1950 yılından sonra Kâğıthane tarım ve kentsel fonksiyonların artmasıyla beraber bir köy yerleşim yeriye ticarete dayalı olarak gelişmiştir. Kâğıthane'de mevcut sanayi, tuğla fabrikaları, demir çekme fabrikası, lokanta, üzerine kurulmuştur. 1950'li yıllarda gecekondu hayatı kırsal yerleşme ile beraber başlamıştır. Bölge içerisinde yetersiz alt yapı faaliyetleri, dağınık gecekondulaşma, yüzölçümü küçük olan ilçe içerisine büyük yerleşim alanlarının kurulması bölgenin denetim uzak kalmasını sağlamıştır. Köy statüsü olan alanlarda muhtarlık onayı ile beraber fabrika tesislerin kurulması ve ağır çevreyi kirleten fabrikaların kurulması ilçe içinde hız kazanmıştır. Sanayileşme ile beraber ilçe içinde çevre kirliliği belirgin bir şekilde artmaya başlamıştır. Bölge için de Kâğıt fabrikaları, Demir Çelik fabrikaları ilçe merkezine kurulmuştu. Fabrikalardan çıkan bütün zararlı dumanlar ve atık maddeleri çevreyi kirletmekteydi. Fabrika ve gecekondu ilişkisi zaman içinde Kâğıthane ilçesinde artmaya başladı. Fabrikalarda çalışan işçiler fabrikaların yanında gecekondu hayatı yaşıyorlardı. Sanayileşme sürecinde bir diğer önemli faktör arazi değerlendirmesi ile değişen ekonomik ve mekânsal farklılıklardır. Kâğıthane ilçesinin eğilimli bir arazi yapısına sahip olması gecekonduların yıkım sürecince arazi yapılaşmasında pahalı ve güç bir noktada yer almıştır. 1950 yılından günümüze Kâğıthane'de sanayileşme alanında büyük ilerlemeler gerçekleşmiştir. Bölge içerisinde küçük sanayi alanları varlıklarını sürdürmektedir. Kâğıthane ilçesinde Sanayinin en yoğun olduğu Çağlayan Mahallesi incelendiğinde bölge içerisinde kitap, matbaa, karton kutu sektörleri geliştirilmiştir. Taşıt araçları servis bakım istasyonları kurulmuş demir çelik fabrikası kâğıt fabrikası

şehrin dışına taşınmıştır. Kâğıthane İlçesinde hızlı bir şekilde otel, lokanta, eğlence yerleri hız kazanmaya başlamış 1950 günümüze kimyevi madde ve boya sektöründe azalmalar olmuştur.

3.1.Kâğıthane: Gecekondulaşma Süreci

Osmanlı dan günümüze kadar geleneksel köy konut dokusu 20. yüzyıla kadar hızlı bir biçimde değişmeye yüz tutmuştu. Gecekondulaşma konut biçimi haline gelmişti. Kâğıthane ilçesinin gecekondulaşmasının iki önemli etken önemliydi. Bunlardan biri 1954 yılında Kâğıthane'nin sanayi acık hala getirmesi ve sanayi planlarının Kâğıthane ilçesine kapsamı bir diğer faktör ise Toprak Tevzi Kanunuyla 1956-1957 yılları arasında imar planları ile beraber dışarıdan göç alan İstanbul'un sanayinin yoğun olması nedeni ile Kâğıthane ilçesine yerleşmeleridir. 1956 yılında İstanbul Belediyesi ilk istimlak hareketini başlatmıştır. 1957 yılında binaları istimlak yasası ile birlikte tek katlı binaların yapılması gecekondulaşma sürecini hızlandırmıştır. Bu yasa ile birlikte boş arazinin büyük bir çoğunluğu halka dağıtıldı. Kâğıthane'de gecekondulaşma süreci yerli nüfusa ekim biçim amacıyla verilen arsa ve arazilerdir. Bu araziler ya doğrudan arazinin geçici sahiplerine ya da arazi mafyası tarafından el konularak gecekonduculara satılmıştır. Böylece bu bölgedeki boş araziler bir müddet sonra gecekondu mahallerine dönüşmüştür.

3.1.2. Sanayiye Bağlı Gecekondulaşma

Gecekondu, “bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak iyesinin istenç ve bilgisi dışında, onarımsız olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü”dür (Keleş, 2014, s. 53). Küreselleşme süreciyle beraber sanayileşme ve şehirleşmenin artması, şehirlerde değişimin yaşanmasına ve rekabetin artmasına neden olmuştur.

1954 yılında hızlı sanayileşmeyle beraber Beyoğlu Nazım Planıyla Kâğıthane Deresi bulunduğu bölge birinci sınıf sanayi bölgesi seçilmişti. Böylece hızlı nüfus artışıyla beraber 1966 yılında İmar ve İskan Bakanlığı tarafından yeni sanayi yerleri kurulmasına izin verilmemesine karşın ek tesis ve depo yapımının engellenmediği için etkin alanları sürekli büyümekteydi ve 70'li yılların başında Kâğıthane'deki sanayi kuruluşları sayısı artmaktaydı (İrnak & Alkan, 2011, s. 35). Sanayileşmenin özellikle Gültepe'den Çağlayana kadar hızlı artışı bölge de gecekondulaşma yapılarının olmasına neden olurken; özellikle Kuştepe bölgesinde tek tıp ev yapıları çevre de çalışan ve çoğu evsiz kiracı durumunda olan işçiler bu bölgeye yoğunlaşmayı tercih etmişlerdir. Bu bölgeye yerleşen işçilerin çoğu tek tıp göz evlere ilk gelişlerinde kiracı olarak yerleşmiştir. Daha sonra bu evler gecekondu mahallerine dönüşmüştür. (İrnak & Alkan, 2011, s. 40). Bu bölgeye yerleşen işçilerin büyük çoğunluğu aynı yöreden yerleşen aynı kültürü paylaşan insanlardı. Örneğin; Gültepe Mahallesinin ilk sakinleri Romanlar olurken; önce çadırlar kuran ve sonra kendilerine verilen yerlerde ev yapanların bir bölümü Kuştepe'den bir bölümü Sulukule'den gelmiştir. 1960'ların sonlarında nüfusun %34'ü Doğu Karadeniz, %21 Marmara Bölgesi, %17'si Doğu Anadolu, %16'sı Orta Anadolu doğumludur. Böylece Yahya Kemal Mahallesinin ilk yerleşimciler Romanlardır (Öztop, 1997, s. 15)

3.2.2 Gecekondulaşma Sürecinde Mekânsal Gerilimler Ve Mücadeleler

1980 yıllarda küreselleşme süreciyle beraber uygulanan neo-liberal politikalar, konut, eğitim, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik alanlarda şehirlerde mekânsal alanlarda değişimin yaşanmasına neden oluşturmaktadır. Kapitalist yapının şehirlerde yaşatmış olduğu sosyo-ekonomik alanda ki değişimler hızlı göçlerin yaşanmasıyla birlikte, mekânsal ayrışmaların temelini ortaya koymaktadır (Tümtaş, 2012, s. 109). Kırdan kentte göç yaşanması sürecinde bölgeye yerleşen işçilerin kentlerde ki yapılanma sürecinde gecekondulaşma sürecin hızlanmasına neden olurken, bölge içerisinde yaşanan geçim sıkıntısı mekânsal alanlar da “yan ya da alt kültür” meydana getirmektedir (Karaman K. , 2003, s. 110). Kâğıthane'de gecekondulaşma evresinde yaşanan mekânsal sorunlar bu ilçeye yerleşen yerli göçmenlerin arazilerine el konma çabalarıyla sınırlı kalmamıştır. Kamusal aktörlerin katıldığı gecekondu piyasasının değişmesi başka tarafların da doğmasına sebep olmuştur. Kamu ve gecekondu ilişkisi sadece kentsel rantın üretimi paylaşımı noktasında ya da kamusal hizmet noktasından ortaya çıkmıyordu. Aynı zamanda gecekondu mahalleleri kendi kültürel değerlerini yeniden üretiyorlardı. Bu da yeni gecekondu mekanlarına hem yerliler hem de buraya yerleşen göçmenler için özellikli bir önem kazandırıyordu. (Demirci, 2013, s. 24). Kamusal hizmetler

büyük ölçüde mahalle halkının çabalarıyla gerçekleşiyordu. Bölgede çevrede ki alanların tümü sanayiye açık bir yapıdaydı ve bu yüzden gecekondu yapımı o dönemde denetlenen olmamasından dolayı kolaylıkla gelişme gösteriyordu. Gecekondu mahallerin kendilerine özgü kültür bilincinin oluşum süreci, özellikle birer tampon kurum olarak, göçmenlere yardımlaşma ve dayanışmanın yanı sıra aidiyet duygusu vererek, hem yabancılaşmayı önleyen hem de şehre uyumda önemli bir işlev gören aile, akrabalık ve hemşerilik ilişkileri, yoksulluk kültürünün oluşmasını da engelleyen kurumlar olarak gözükmetedir(Tarhan, 1968, s. 35).

4.YAHYA KEMAL MAHALLESİ' NİN DÜNÜ

Yahya Kemal Mahallesi, Gültepe Mahallesi ile yakın tarihlerinde, 1950 yıllarındaki Adnan Menderes yıkımları olarak bilinen istimlak hareketlerinden etkilenen nüfusun yerleştirildiği ve Kâğıthane'de ilk kurulan mahallerinden biridir. Yahya Kemal Mahallesi Gültepe bölgesinden farklı olarak konumu ve topoğrafyası itibarıyla yüzünü Kâğıthane'nin havzasına çevirmiştir. Bu bölge de sanayide çalışan nüfus fazladır. 1950 1957 yıllarında yapılan istimlak hareketi büyük çaplı ve kritik imar hareketleri bu dönemde Yahya Kemal Mahallesi'nin oluşumunda önemli bir rol oynamış nüfusun bir bölümün yer değiştirerek bu Mahalleye yerleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. İmar hareketi sürecinde yerinden edilen ve bu mahalleye ilk yerleştirilen nüfusun önemli bir bölümünü Romanlar oluşturmaktadır. İlk başlarda çadırlarda başlayan yaşam daha sonra gecekonduya devam etti. 1970'li yıllarda Yahya Kemal Mahallesi'nde tarımsal üretim faaliyetleri hızlanmaya başladı. Bölge de yaşayan Romanlar meyve sebze yetiştirmeye başladı. 73 -74'lü yıllarda yerleşim alanları hız kazandı. Mahalleye yoğunlaşan göç artıkça gecekondu biçimindeki yapılaşmada arttı arazi alım satım tek katlı, bahçeli gecekonduya apartmanlaşmaya gidilen bir süreç başladı. Bu dönemle ilgili yaptığım çalışmalarda sözlü mülakat çalışmalarımı incelediğimde Yahya Kemal Mahallesi şu şekilde anlatılıyordu:

*“Buraya ilk geldiğimizde Yahya Kemal Caddesinin son tarafında bir yer gösterdiler. Burası dağ başıydı, çalılıktı, fundalıktı. Buraya araba gelmezdi. Biz ilk geldiğimizde çadırdaydık. (Sıddık Fıçıçı, 1994, Gümüşhane)”**“Arsanın zemini kendimiz hazırladık, İspiro dediğimiz Ermeni'den tuğlalar alıyorduk. At arabaları ile nakil yapılıyordu. Kucağımızda malzemeleri taşıyorduk. O dönemde yapılan parselasyonda bizimdir. (Bayram Aparanoğlu, 1955, İstanbul)”**“Hep Romanlar var. Dolapdere, Şişli, Edirne'den, yıkılmış hepsi buraya gelmişler. Kızılay çadır vermiş... 1960'larda Yahya Kemal'de 5000-6000 kişi var. Biz geldiğimiz de Roman Mahallesi vardı. Çok kalabalıktı, her yer gecekonduydü ve tenekeydi”. (Cemil Akmaca , 1956 Bursa)”**“Yollar çamur ve topraktı. Ulaşım için minibüs değil, kamyonet vardı” (Mustafa Kuzu)”. “Kâğıthane Jandarma Karakolu idi; polis karakolu oldu. Başçavuş'a gidiyorduk.. Ev yapmak istiyorsan 2-2,5 kuruş para yatırılırsun o makbuz karşısında barakayı yapıyorsun bir bekçi bekliyordu. Bekçi parası toplardı makbuz karşılığında”(Cemil Akmaca , 1956 Bursa)”**“Yahya Kemal'e 62 63 inşaatlar yapılmış herkes fenerle mumla yaşardı. Harmanetepe'ye çok yüksek direk diktiler. Elektrik direğe muazzam bir lamba taktılar. Elektrik vermiyor. O lamba bütün her yeri aydınlatıyordu. Okula bile verilmiyordu. Su da ayrı dert. Topraktan çıkan su, altına beton at ya. İçilen suya bakamazdın. Bütün Gültepe'ye oradan su verilirdi. 1990'lı yıllarda su her yere verilmeye başlandı”(Şefket Cayma, 1928,Kastamonu). “Fabrika yeriydi burası. Salyangoz ve şişe fabrikaları vardı. Demir çekme fabrikaları vardı. Yavaş yavaş kaldırdılar0. Fabrikalara topladıkları malzemeleri satıyorlardı.(çöp döküm yerleri) Seyrantepe' de vardı. Galatasaray Spor kompleksi yaptılar”. (Cemil Akmaca, 1956 Bursa)*

Yahya Kemal mahallesi o dönemde sanayide işçilerin göçmenlerin yaşam alanı olarak gelişmesi zaman içinde mekânsal değişimler geçirmesine rağmen sanayi fabrika varlığının en önemli merkezi olduğu söylenebilir. Gecekondulaşmanın hızlanmasıyla beraber idari sınırlar arasında hareketlik hız kazanmıştır. Barınma, çevresel değişim, çevresel özellikler mahalle içinde bir bütünlük göstermektedir. İlk başlarda çadırlarda başlayan hayat biçimi zaman geçtikçe arazilere yapılan gecekondu da devam etmiştir. Çadır süreci insanların gündelik hayatını olumsuz etkilemiştir. Sanayinin bu semtte hız kazanmasıyla beraber burada yaşayan Romanlar sanayi atıklarından yararlanıp mahalle içinde çöp toplayıcılığına başlamıştır. Bu süreçte günümüz de mahalle içinde çöp toplayıcılığı ve hurdacılık devam etmektedir. 1980'den sonra mahalle içinde apartmanlaşmayla beraber tek katlı, bahçeli, derme çatma gecekondu yerini çok katlı apartmanlara bıraktı. Mahalle içinde cemaat ve hemşeri ilişkilerin güçlü bir şekilde geliştiğini söyleyebiliriz. 2000-2014 yılları arasında Kâğıthane

dönüşüme dikkate değer bir hıza ulaştı. İmar planlarının dikkate alınarak mahalle halkının rızasına dayalı kentsel dönüşüm faaliyetleri başlatıldı. Kâğıthane Belediyesiyle yapılan mülakat görüşmesiyle Ekim 2013 sonu itibariyle bölgede binaların yüzde 28 yenilendi. 50-302 adet bağımsız bölüm yenilendi ve dönüştürüldü. Yahya kemal mahallesin de fabrikalar büyük değişime uğradı. PhipsTv fabrikası yerine Metrocity, Eczacıbaşı Fabrikası yerine Kanyon alışveriş merkezleri kuruldu. Bugün bu fabrikaların bulunduğu yerler de Metro, Hotiç, Koton, Axxis gibi büyük alışveriş merkezleri var. Çöpün yayıldığı, çamurlu yolların yerini ulaşım ve altyapı düzenlemelerin arttığını tüllerin olduğunu kentsel dönüşüme ilgilerinin her geçen gün daha da arttığını bugüne kadar 180 bin yapı stokunun yüzde 23,5'ini yenilediğini önümüzdeki birkaç yılda sağlıksız yapıların tamamının dönüşmeye başladığını söyleyebiliriz.

4. KÂĞITHANE BELEDİYESİ'NİN YAPMIŞ OLDUĞU SOSYO-MEKANSAL PROJELER

Günümüzde yerel yönetimler denilince aklımıza gelen kent konseyleri yerel gündem 21 de sürdürülebilir kalkınma kavramı önemli bir yer teşkil etmektedir. Yerel yönetimler bünyesinde yöneticiler, yürüttükleri faaliyetler konusunda siyasal organlara karşı sorumludur. Kamu kurumları içerisinde seçmenler, politikacılar, üretici ve tüketici çıkar gruplarıyla gönüllü kuruluşlarda oluşan siyasal bir ortamda faaliyet gösterirler. Toplumsal kuruluşlarda, toplumsal ve siyasal yaşama doğrudan ve aktif olarak katılabilecekleri bir demokrasi anlayışı öne çıkmaktadır. Bireylerin ve toplulukların gönülleri olarak sürdürdükleri sağlıklı kent merkezleri çalışmaları, kamu hizmetlerini kolaylaştırma, yöreleri ile ilgili sorunları çözümü kavuşturmak, yaşadıkları yakın çevreyi anlaşılacak, geniş katılımcı demokrasiyi sağlamak amacı taşımaktadır. Bu çalışmalar yerel ve küresel sorunlar arasında eğitim, kültür, sosyal yardım, çevre, yoksulluk gibi konuların tartışılması, kadın siyasal ve toplumsal katılımı sağlanması yerel ve küresel arasında köprü bağının kurulmasına katkı sağlamaktadır. Günümüzde "Yerel Gündem 21'lerin Uygulaması" ,demokrasi kültürü geliştirilerek, kent konseylerinin yapılanmasını kolaylaştırılmıştır (Karaman Z. T., 2010, s. 13). Katılıma yasal dayanak sağlayan bir başka madde ise 76.maddedir. Buna göre: "Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır". Çevre Bakanlığı "Çevre ve Kalkınma Konferansı "da; Yerel Gündem 21, "sürdürülebilir gelişme" kavramının yaşama geçirilmesine yönelik, düşünsen uzmanlaşmanın politik taahhütlerin en üst düzeyde ifadesi olan bir eylem planıdır şeklinde tanımlanmıştır. Sürdürülebilir gelişme kavramı kadın erkek arasındaki eşitliğe dayalı yeni bir ortaklığın oluşmasına ve noktalık noktasında birleşmeye önem vermektedir.

Bu noktada Kâğıthane belediyesin yapmış olduğu projeler değerlendirilirse öncelikle Kent Konseyleri incelediğimiz zaman çevre projelerine aktif bir şekilde yer alan Kâğıthane Belediyesinde henüz Kent Konseyleri alt bünyesinde çevre çalışma gruplarının olmadığı fakat yapılan faaliyetler içerisinde çevre okullarda aktif bir şekilde kentsel dönüşüm projeleri ve mekânsal dönüşüm projeleri adına sempozyumlar düzenlendiğini halkı bilinçlendirmek adına "Yaşanabilir Bir Çevre İçin El Ele" sürdürülebilir kalkınmanın önemi ve yaşanılabilir bir kent ve yaşanılabilir bir çevre amaçlandığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda Kentsel Dönüşüm projesiyle bölge de sanayileşme gelen gecekondulaşmaya karşı yaşam mekânlarının kalitesi yükseltilecek, sağlıklı kentler de çevreye duyarlı projelerin gerçekleştirildiği söylenebilir. Sadabad veHasbahçe alanlarında yapılan mekânsal düzenlemeyle, yer altı tüneli ile Kâğıthane'nin Piyalepaşa üzerinden Dolmabahçe'ye bağlanmıştır. Metronun Seyrantepe bölgesine kadar gelerek, deniz suyu projesiyle sanayileşme sürecinde meydana gelen dar kaldırımlar geliştirilmiştir(Kağıthane Belediyesi, 2017). Cendere vadisi dönüşüm projesiyle beraber, sanayileşmenin bölge içinde neden olduğu çevre kirliliğine engellemek adına bacasız işletmelere dönüştürülmüştür. Aşağıda Kâğıthane sosyo- mekânsal dönüşümüne ait çekilmiş resimlerin önce ve sonra ki dönüşümleri bulunmaktadır.

Öncesi Resim 1: Cendere

Sonrası Resim:1 Cendere

Resim:2 Sanayi Bölgesi ³

Resim:2 Sanayi Bölgesi

Yukarıda resimlerde görüldüğü gibi küreselleşme süreciyle beraber bölge içerisinde sosyo-mekânsal düzenlemeler yapılarak gecekondulaşma sürecinde yaşanmış olan imarsız araziler engellemeye çalışılmıştır. Küreselleşme süreciyle “global düşünüp yerel hareket etmek” düşüncesiyle ‘sosyo-kültürel ve sosyo-mekansal düzenlemelere neden olmaktadır.

SONUÇ

Küreselleşme olgusu ile beraber yerelleşme gündeme gelmiştir. Yerel yönetimler bünyesinde toplumsal güçlerin ve kültürlerin genişlemesi yerinden yönetimin katılım sürecini hız kazandırmış ve yönetim kavramı ile beraber kadınların yerel yönetimlerde daha fazla yer alması Yerel Günden 21’le beraber hedeflenmiştir.

Özellikle sanayi kuruluşların yoğun olduğu Kâğıthane bölgesinde yatırım ve finansman boyutunda öne önemli bir yere sahip olan mekânlar, sosyo-mekansal alanlarda düzenlemeler yapılarak, konut soruna merkezi bir çözüm getirilmiştir. Türkiye’nin yaşadığı geç sanayileşme, hızlı plansız kentleşme Kâğıthane’nin sosyo-mekansal inşa süreciyle birebir örtüşmektedir. 1960 yıllar da artan sanayileşme ile Kâğıthane’deki gecekondulaşma yapısal bir yerleşme biçimi haline almıştır. Gecekondu mahallerin oluşumu sürecinde Kâğıthane’deki arazi stoku artmıştır. Mahaldeki kentsel dönüşüm uygulamaları mahalleli tarafından bilinmektedir. Mahallelerinin birçoğu ise kentsel dönüşüm çalışmalarına sıcak bakmakla birlikte daha çok ekonomik olarak mağdur olmaktan korkmaktadırlar. Kentsel dönüşüm yanında mahallede sosyal dokuya yönelik çalışmalarda yapılmaktadır. Kentsel dönüşüm sadece mekânsal bir dönüşüm olarak görülmemektedir.

KAYNAKLAR

- Albrow, M. (2008). Global Civil Society . California : British Library Cataloguing in Publication .
- Arslanel, N., & Hamdemir, B. (2007). Küreselleşmenin Sivil Toplum Siyaseti. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 12-23.
- Aydemiz, N., Silinir, M., & Kaplan, G. (2012). Yaşam Bilimleri Dergisi. Batman Üniversitesi, 1(1), 1013-1023.

³ Daha ayrıntı resimler çekilmiş olup makaleye koyulamamıştır.

- Balcı, A. (2006). Roland Robertson, Küreleşme ve Kültür. Bilgi, 25-36.
- Başkaya, F. (2005). Kavram Sözlüğü, Özgür. Ankara: Üniversite Yayınevi.
- Bauman, Z. (2014). Küreselleşme Toplumsal Sonuçları. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Bookchin, M. (2014). Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü. (B. Özyalçın, Çev.) İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Budak, S. (2006). Yeniden Yapılanma, Avrupa Birliği ve Kent. K. Y. Sempozyumu (Dü.), TMMOB içinde, (s. 98-104).
- Castells, M. (2008). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Demirci, E. (2013). Kentleşmenin Bir Sonucu Olarak Gecekondu Ve Gecekonduya Alternatif Çözümler. Yüksek Lisans. Konya.
- Durusoy, S. (2009). Kriz Sonrası Küresel Kapitalizmin Geleceği. Alternatif Politika, 1(3), 363-389.
- Egeli, G. (1996). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Politikaları. Ankara: Önder Matbaa.
- Egeli, G. (1996). Uluslararası Düzeyde Çevre. G. Egeli içinde, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Politikaları (s. 5-15). Ankara: Önder Matbaa.
- Ekinci, O. (1994). Çevreciliğin ABCSİ. İstanbul: Ercan Ofset.
- Emrealp, S. (2005). Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı El Kitabı. İstanbul: Birmat matbaası.
- Friedman, T. L. (2000). The Lexus and the Olive Tree . New York: Bob Bull www.anchorbooks.com Printed in Canada .
- Giddens, A. (1991). Modernity and Self-Identity. Cambridge: British Library.
- Giddens, A., & Hutton, W. (2000). Global Capatalism. London: Johanthan Cape.
- Gökçimen, S. (2008, Eylül Ekim Kasım). Ülkemizde Kadınların Siyasal Haklara Katılım Mücadelesi. Yasama Dergisi(10).
- Gökulu, G. (2010). Kent Güvenliği Kentleşme Ve Suç İlişkisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24(1), 209-225.
- Güler, M. (2011). Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 49-71.
- Güneş, Y., & Çoşkun, A. A. (2004). Çevre Hukuku. İstanbul: Kazancı.
- Hamamcı, C. (1997). Çevrenin Uluslararası Boyutları. R. Keleş içinde, İnsan Çevre Toplum (s. 395-405). Ankara: imge.
- Harvey, D. (1997). Postmodernliğin Durumu. Semih Sökmen: Metis .
- Harvey, D. (2014). Postmoderliğin Durumu. (S. Savran, Çev.) İstanbul: Metis.
- Harvey, D. (2015). Kozmopolitik ve Özgürlük Coğrafyaları. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Harvey, D. (2016). Kent Deneyimleri. (E. Soğancılar, Çev.) İstanbul: Sel.
- İrmak, H., & Alkan, Ş. (2011). Tarihi Yapı ve Mekanları İle Kağıthane . İstanbul : Kağıthane Belediyesi.
- Kağıthane Belediyesi. (2017). Kağıthane Belediyesi. Mayıs 20, 2017 tarihinde Kağıthane Belediyesi: <http://www.kagitthane.istanbul/projeler/detail/Kentsel-Donusum/31/132/0> adresinden alındı
- Karaman, K. (2003). Türkiye'de Şehirleşme Olgusu ve Gecekondu Sorunu. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, 2(1), 108-117.
- Karaman, Z. T. (2008). Kent Yönetimi ve Politikası. İzmir: Birleşik Maatbacılık.
- Karaman, Z. T. (2010). Yerel Yönetimler. İzmir: Deu.
- Kaypak, Ş. (2014). Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 7(1), 344-357.
- Keleş, R. (2014). 100 soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu. Ankara: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (2015). Kentleşme Politikası. Ankara: İmge.
- Öztop, N. (1997, 20 Temmuz). Gültepe Çeliklepe Gecekondu Sahasının Beşeri ve İktisadi Etüdü. Mezuniyet tezi. İstanbul.
- Pieterse, J. N. (2009). Globalization and Culture. United Kingdom: British Library Cataloguing in Publication Information Available.
- Sert, E., Karpuz, H., & Akgün, G. (2002). Küreselleşme Sürecinde Değişen Kent Kavramı; Mekan ve Politikleşme Üzerine Bir Okuma. Planlama, 101-111.
- Şahin, Y. (2013). Kentleşme Politikası. Bursa: Ekin.
- Şehirplancılığı. (2013, Nisan 21). şehirplancılığı. Nisan 10, 2017 tarihinde şehirplancılığı: <https://sehirplanciligi.wordpress.com/2013/04/21/kent-nedir/> adresinden alındı

- T.C Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu . (2004). Türk Dil Kurumu. Nisan 15, 2017 tarihinde Türk Dil Kurumu :
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5926d40a1ce329.19040030
adresinden alındı
- Tarhan, M. (1968). Gültepe Gecekondu Kesiminde Yerleşmeyi Belirleyen Etmenler . Mezuniyet Tezi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.
- Tasam. (2006, 12 24). Tasam. Nisan 5, 2017 tarihinde Tasam: http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etekileri adresinden alındı
- Tokman, Y. (2008, Ocak 1). Tmmob İzmir Kent Sempozyumu. Nisan 10, 2017 tarihinde Kadın Dostu Kent Kavramının İzmir Ölçeğinde Tartışılması: <http://www.tmmobizmir.org/wp-content/uploads/2014/05/200840.pdf> adresinden alındı
- Topal, K. (2003). Global Kapitalizmde Sermaye Birikimi İçinde Yeni Mekansal Ölçekler: Dünya Kentleri\Global Kentler. Çağdaş Yerel Yönetimler, 41-46.
- Torun, A. (2012, Nisan 20). Ulusal Güvenlenlik Ve Küreselleşme: Kavramsal Açıklamalar Ve Kuramsal Yaklaşımlar. Doktora Tezi. Ankara.
- Tümtaş, S. (2012). Kent,Mekan Ve Ayrışma. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını. (1991). Ortak Geleceğimiz. Ankara: Önder Maatba.
- Ulusal, Ş. G. (2014, 01 24). Küresel / Yerel Eksende Cem Yılmaz Filmleri: G.O.R.A., A.R.O.G. Ve Yahşi Bati Filmleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- YerelNet. (2008, Mayıs 27-29). Avrupa Kentsel Şartı 2. Nisan 15, 2007 tarihinde Yerelnet: http://www.yerelnet.org.tr/basvuru_kaynaklari/yy_mevzuati/mevzuat_detay.php?kod=696&turu=ua adresinden alındı
- Yıldırım, A. (2014). Kırsaldan Kente Göç ve Değişen Siyaset: Muş Örneği. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 25-32.
- Zengingönül, O. (2005). Nedir Bu Küreselleşme? Kaçabilir miyiz? Kullanabilir miyiz? Esiad, 85-106.